

Ráðgevandi Nevndin:

Vandi fyri at samfelagið steðgar upp

Búskaparligu trupulleikarnir í Føroyum eru við at gera so øgiligir og álvarsligir, at vandi er fyri, at samfelagið steðgar heilt upp. Skál sleppast undan hesum er neyðugt, at raksturin í fiskivinnuni gerst betri. Harafturat má má álit aftur fáa á búskapin. Í tí sambandi er tað sera neyðugt, at kapitalur ikki fer av landinum og at betra um likviditetin hjá figgingarsektorin, soleiðis at likviditetstørvur ikki blokerar fyri "sunn-um" vinnulívsvirksemi.

Hetta er partur av niðurstøðuni hjá Ráðgevandi Nevndini hjá danska forsætismálaráðnum, sum júst hevur givið út eina fyribilsfrágreiðing, sum vit eftir áheitan frá fleiri av trúgvu lesarum okkara í útlandinum og heima prenta.

2. Højkonjunktura í 1980'erne

Færøerne oplevede gennem det meste af 1980'erne en kraftig højkonjunktur. Store indtægter fra fiskeriet smittede af på de øvrige dele af økonomien. Bl.a. investeredes der ambitiøst i udbygning af fiskeflåden og -industrien, i infrastruktur (havneanlæg, veje, tunneler m.v.), i erhvervsbygget og i boliger.

Der var praktisk taget ingen arbejdsløshed på Færøerne i denne periode - tværtimod importeredes arbejdskraft fra udlandet, ikke mindst fra Danmark.

Den stærke vækst i det færøske samfund gav stigende indtægter til landskassen. Pengene blev anvendt til øget offentligt forbrug og store offentlige investeringer.

Desuden var der en udbredt brug af støtteordninger til fremme af forskellige typer af økonomisk aktivitet. Der blev ydet støtte til en række private og kommunale investeringer gennem tilskud, rentestøtte og garantier m.v., og der blev givet betydelige driftstilskud til specielt fiskesektoren.

Under højkonjunktura var der en voldsom gældsstiftelse. De færøske pengeinstitutter havde en kraftig udlånsvækst, og udenlandske langivere, herunder danske, gav store lån til det færøske samfund, som muliggjorde disse års meget betydelige underskud på betalingsbalancens løbende

poster. Udlåns-gælden voksede hastigt, jf. figur 1, og nåede ved udgangen af 1990 et toppunkt på 8,5 mia. kr. svarende til knap 180.000 kr. pr. indbygger. (Da den danske udlåns-gæld toppede i 1988, udgjorde den 57.000 kr. pr. indbygger.)

3. Tilbageslaget sætter ind

Den økonomiske udvikling vendte fra 1989.

De færøske skibes fangster af de mest værdifulde fiskearter begyndte at gå ned trods øget fangstintensitet. Faldet kan i betydelig grad henføres til aftagende bestande i egne farvande, hvilket i hvert fald delvist må tilskrives et for højt fangstryk gennem en årrække.

Lagtinget måtte samtidig stramme finanspolitikken. Afmatningen i den private sektor gav landskassen økonomiske problemer, og der var desuden en stigende erkendelse af, at det vedvarende underskud på betalingsbalancen var uholdbart. Stramningen af den økonomiske politik, som var helt nødvendig, men burde have været gennemført tidligere, kom herved til at forstærke tilbageslaget.

Et samlet mål for produktionen på Færøerne i de senere år foreligger ikke, men lønudbetalingerne giver et indtryk af udviklingen.

I årene 1990-91 faldt de samlede lønudbetalinger

med i alt 7 pct., og i 1992 var der en nedgang på yderligere 7 pct.

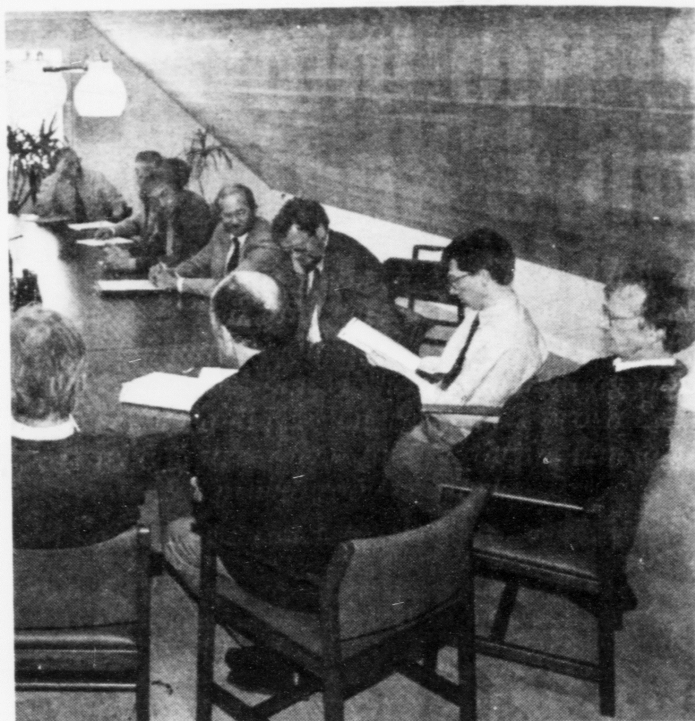
Tilbageslaget var de første år koncentreret i bygge- og anlægssektoren, værtsindustrien m.v. samt handel, hvorimod fiskesektoren under et som følge af en gunstig prisudvikling havde nogenlunde uændrede lønudbetalinger. Gennem 1992 bredte de svage konjunkturer sig til stort set alle erhverv. Faldende afregningspriser for fisk og mindre tilførsler til filetfabrikkerne gav en nedgang i udbetalingerne inden for fiskeri og fiskeindustri på næsten 20 pct.

Den samlede færøske efterspørgsel faldt mere end produktionen, hvorved der skete en markant forbedring af betalingsbalancen. I perioden 1990-92 under et var de løbende poster i ligevægt, jf. figur 1.

En betydelig udvandring (se figur 2) var medvirkende til, at den registrerede arbejdsløshed var begrænset i 1990-91. Mange ikke-færinger, som flyttede til under højkonjunktura, skønnes at have forladt Færøerne i disse år.

Udvandringen var stor igen i 1992, men kunne nu ikke hindre en betydelig arbejdsløshed. Ved udgangen af året udgjorde ledigheden 15 pct. af arbejdsstyrken.

Opgørelsen af ledigheden var tidligere baseret på den udbetalte, transbestemte forsørgshjælp, men herover har der i begyndelsen af 1990'erne givetvis

var en vis skjult arbejdsløshed. Efter oprettelsen af en arbejdsløshedsforsikring i august 1992 har grundlaget for opgørelsen været den udbetalte understøttelse, hvorved statistikken i højere grad er blevet sammenlignelig med tal for Danmark og andre lande.

Allerede i 1989 var der et underskud i landskassen på godt 500 mill. kr. I et forsøg på at få balance på finansloven gennemførte Lagtinget i de følgende år en reduktion af udgifterne, primært til fiskeristøtte og anlægsarbejder. Et vigende skattegrundlag førte imidlertid til et fald i indtægterne, og det årlige underskud på drifts- og anlægsbudgettet (inkl. effektive garantier) forblev i perioden 1990-92 i størrelsesorden 5-600 mill. kr.

Underskuddet finansieredes overvejende ved låntagning i udlandet. Den stærke konjunkturdækkelse, at en betydelig del af de to store bankers udlån blev nødlidende, og de måtte derfor foretage store hensættelser. I efteråret 1992 blev det klart, at behovet for hensættelser i den næststørste bank, Sjóvinnubankin, var så stort, at banken ikke opfyldte lovens solvenskrav. Da en lukning kunne få uoverskuelige følger for det færøske samfund, indgik Landsstyret i oktober en låneaftale med den danske regering, som sikrede Sjóvinnubankin indskud af ny ansvarlig kapital på 475 mill. kr.

Også den største bank, Føroya Banki, måtte i efteråret have en kapitaltilførsel for at overholde lovens solvensbestemmelser. Det skete i form af et indskud fra bankens daværende fler-

talsaktionær. Den Danske Bank, på godt 300 mill. kr.

4. Den aktuelle økonomiske situation

4.1 Makroøkonomien
Den økonomiske situation på Færøerne var således allerede ved indgangen til 1993 yderst vanskelig, ikke mindst som følge af en meget skrøbelig finansiel situation for landskassen, bankerne og til dels husholdningerne.

Krisen ser ud til at blive alvorligt forstærket i 1993. Tilbagegangen i fiskeriet er fortsat i begyndelsen af året. Fangstniveauet i 1992 vil næppe blive nået i 1993.

Landingerne til filetfabrikkerne var i første kvartal ca. 10 pct. lavere end i samme kvartal sidste år (i forvejen en dårlig periode). Samtidig har der efter årsskiftet været bratte fald i fiskepriserne. Afregningspriserne har i gennemsnit ligget 15-20 pct. under niveauet et år tidligere. Endelig er der sket en yderligere reduktion af de mere værdifulde arters andel af landingerne.

Havbrugene har efter en meget ekspansiv og ustruktureret opbygningsfase gennemgået en rationalisering og effektivisering. Erhvervets produktion ventes i de kommende år at stabilisere sig omkring 12.000 tons årligt mod tidligere ca. 18.000 tons. Ved den nuværende pris på laks, som fortsat ligger betydeligt under niveauet i slutningen af 1980'erne, er erhvervets indtjening dog beskeden.

Økonomiens øvrige sektorer oplever - stort set uden undtagelse - ligeledes faldende aktivitet, om end i varierende omfang. Store

dele af de færøske lønmodtagere har måttet acceptere en væsentlig lønsenkning, som kombineret med faldende beskæftigelse indebærer, at de samlede lønudbetalinger på Færøerne i år antagelig falder med omkring 20 pct. (10-15 pct. i den offentlige sektor og 25-30 pct. i den private sektor). Udbetalingerne vil dermed være tilbage på niveauet i 1985, jf. figur 3.

De faldende lønudbetalinger og et kraftigt hævet skatetryk indebærer, at husholdningernes disponible indkomster reduceres voldsomt.

Den private sektors problemer med at tilpasse sig det lavere indtjeningsniveau forøges af den meget betydelige private gæld. Et stort antal husholdninger oplever således, at det beløb, der efter renter og afdrag er til rådighed til forbrug, falder forholdsvis meget mere end den disponible indkomst. Mange virksomheder har lignende problemer.

Importen opgjort i løbene priser er gennem nogle år faldet markant, og nedgangen synes at blive endnu kraftigere i 1993.

I første kvartal var den samlede import 35-40 pct. lavere end i samme periode sidste år, hvilket illustrerer den store tilbagegang i hele økonomien.

Effekten af indkomsttabet på det private forbrug afspejledes tydeligt i indførslen af forbrugsvarer, der lå godt 30 pct. under niveauet året før.

Importfaldet i første kvartal kan dog være blevet forstærket af nogle specielle forhold (herunder omlæg-

